

Hjemmehjelp i eldreomsorgen og prosjekt eldremat

Metoderapport SKUP-prisen 2005:

Journalister: Ingar Johnsrud, Frank Ertesvåg, Marianne Johansen, Alf Bjarne Johnsen, Veslemøy Lode, Anbjørg Bakken, Heidi Ertzeid, Andreas Thorsheim, Johann D. Sundberg.
Tittel på prosjekt: Eldreomsorg med stoppeklokke / Prosjekt eldremat.
Hvor og når publisert: VG fra 14. juli til valget 12. september 2005.
Redaksjon: VG
Adresse: Postboks 1185 Sentrum, 0107 Oslo

Todelt metoderapport:

1. Hjemmehjelp med stoppeklokke
2. Prosjekt eldremat

Innledning:

Den 27. mai, en praktfull vårfredag på et valgkampseminar i VGs samfunnsavdeling i Holmenkollen, blir ideen presentert og testet: VG bør gjøre skikkelig journalistikk på de lite fokuserte hjemmetjenestene innen eldreomsorgen i valgkampen.

Forslaget blir lagt frem som en av flere innledninger på seminaret, og blir ikke sett på som verken spesielt salgbart eller journalistisk nyskapende. Likevel velger avdelingen å satse på eldreomsorg som sitt viktigste enkeltområde i valgkampen 2005. Mye fordi temaet virkelig betyr noe for folks hverdag. Men også fordi mange mener eldreomsorg kunne bli politisk brennbart materiale i valgkampen.

I stedet for at seminar-dokumentet blir lagt i en perm eller en arkivskuff for evig og alltid, blir ideene realisert. Før valgkampen egentlig er kommet i gang, blir politikerne midt i feriemåneden juli møtt av en harmdirrende Haakon Lie (99) på VGs førsteside. Den gamle Ap-kjempen får omsorg med stoppeklokke. Det blir starten på to måneder der avisen både gransker forholdene i de hjemmebaserte omsorgstjenestene for eldre og får frem de politiske skillelinjene både mellom partiene og regjeringalternativene.

I slutten av juli får prosjektet en ny omdreining. Samfunnsavdelingen bestemmer seg for at hjemmehjelpsmottakernes ernæring og mat bør vies spesiell oppmerksomhet. Sommerens fokus på eldreomsorg har gitt VG en rekke tips og henvendelser fra eldre og pårørende. Mange av henvendelsene inneholder beskrivelser av hvor dårlig og næringsfattig mye av maten er. Avdelingen bestemmer seg for å gjennomføre en uavhengig gransking av maten som kommunene kjører hjem til de eldre. På samme måte som ved journalistikken på stoppeklokke-omsorgen legger vi vekt på å ansvarliggjøre politikerne parallelt med matgranskningen. Derfor blir de to matglade herrer og omsorgspolitikere fra hvert sitt regjeringalternativ, stortingsrepresentant Bjarne Håkon Hanssen (Ap) og helseminister Ansgar Gabrielsen (H), invitert til VGs testpanel av landets eldremat. Det blir ingen stor smaksopplevelse.

På grunn av både ulikhet i journalistiske metoder, planlegging og bredden i temaene, presenteres VG s "hjemmehjelp-prosjekt" for SKUP-juryen som to delrapporter.

Eldreomsorg med stoppeklokke

Utgangspunktet:

I mai 2005 ga avdelingsleder Rolf Sønsteli i VGs samfunnsavdeling, journalist Frank Ertesvåg i oppdrag å innlede på avdelingens vårseminar. Rolf ville helst ha et konkret innspill på et tema som kunne sette dagsorden i den kommende valgkampen. Samtidig ønsket han et bredt tema og valgkamp-prosjekt som kunne få hele samfunnsavdelingen til å samarbeide.

Frank, som hadde jobbet med eldreomsorg og spesielt med avdøde Solveig Skinnarlands dagbok fra Risenga sykehjem i Asker i 2003, fikk ideen under en ensom reportasjetur til Raufoss kort tid før vårseminaret på Holmenkollen Park Hotell. Stort sett de eneste skapningene han så langs riksveien på Hadeland denne vårformiddagen, var ensomme eldre mennesker med rullatorer, spaserstokker og trillebager. Kombinert med en rekke tilbakemeldinger og rapporter fra pårørende og eldre i tiden etter Risenga-saken, slo det ham at det var en stund siden noen hadde gjort skikkelig journalistikk på eldreomsorg.

Frank hadde et inntrykk av at offentlige myndigheter hadde overlatt mye av eldreomsorgen til hjemmebasert omsorg fremfor institusjonsbasert omsorg. Men uten at dette ble fulgt opp med tilstrekkelige ressurser. Inntrykket hans ble støttet av flere forskningsarbeider.

I sin innledning til samfunnsavdelingens seminar, forsøkte Frank å være så konkret som mulig: La oss finne ut om mitt inntrykk stemmer. Og dersom det stemmer: 1) La oss gjennom valgkampen vise følgene av ressurs-knappheten i den hjemmebaserte eldreomsorgen. 2) La oss ansvarliggjøre de politisk ansvarlige.

Han foreslo noen av disse konkrete sakene i sin innledning:

- * Vi kan oppsøke eldre politikere og/eller kjente mennesker som selv trenger pleie og omsorg.
- * Vi kan vise hvordan hjemmetjenesten noen steder må bruke stoppeklokke på de få minuttene som er til rådighet for hvert menneske.
- * Vi kan finne ut hvordan pleie- og omsorgsbrukerne får oppfylt lovverkets paragraf om at den enkelte skal ha en aktiv og meningsfylt tilværelse sammen med andre.
- * Vi må finne ut hvordan de ansatte opplever situasjonen i hjemmetjenesten.
- * Vi kan forlange konkrete svar fra de politiske partiene om hvordan de vil takle den formidable oppgaven det er å gi et forsvarlig tilbud til det økende tallet på pleietrengende.

Det ble en diskusjon på seminaret om innledningen, som var en av flere innledninger til valgkamptema i VG. Noen stilte seg tvilende til om eldreomsorg var spennende nok. Hovedinnvendingen var likevel om et tema som eldreomsorg, som er et kommunalt ansvar, kunne få tilstrekkelig gjennomslag i en Stortings-valgkamp.

Arbeidet videre:

Avdelingsleder Rolf Sønsteli sier han tvilte seg frem til at det var verd å satse på prosjektet.

En av journalistene som virkelig tente på eldreomsorg-prosjektet, var Alf Bjarne Johnsen. Da han i juli fungerte som avdelingsleder i samfunnsavdelingen, fikk han et interessant tips: Haakon Lie (99), som selv mottar hjemmehjelp, er misfornøyd med at de ansatte får så liten tid til rådighet hjemme hos de eldre.

Alf Bjarne så at det kunne bli en fantastisk sak dersom den gamle Ap-kjempen sto frem. Han satte to journalister på å undersøke om andre kommuner bruker tidsskjema eller stoppeklokke-omsorg i hjemmetjenesten.

Journalist Marianne Johansen fikk jobben med å skaffe avtale og lage reportasje hjemme hos Haakon Lie. Både Lie og VG la vekt på at intervjuet/reportasjen skulle foregå mens hjemmehjelperen var i Lies hjem på Ulvøya i Oslo. Slik fikk både intervjuobjekt, intervjuer og fotograf Espen Sjølingstad Hoen anskueliggjort temaet mens hjemmehjelp Per-Audun Moen snakket om sin situasjon samtidig med at han strevet for å rengjøre Lies hjem på de tilmålte 25 minutter pr. bruker. Haakon Lie omtalte hjemmehjelpen som omsorg på akkord. Han etterlyste mer tid til en prat og en kopp kaffe mellom hjemmehjelper og bruker. Og han fortalte om at et utall hjemmehjelpere hadde kommet inn i hjemmet hans de siste årene.

Omtrent samtidig med Haakon Lie-intervjuet, laget journalist Marianne Johansen en artikkel om Høyre-leder Erna Solberg og hjemmebasert eldreomsorg. Hovedbudskapet i artikkelen var at det er vennene, familien og de frivillige organisasjonene som har ansvaret for sosial omgang med de hjemmeboende eldre, ikke hjemmehjelperne. Høyre-lederen forsvarte bruken av hjemmetjenestens bruk av tidsskjema og tilmålt tid til hver enkelt bruker.

Interessen for temaet var skapt. Samfunnsavdelingen hadde nærmest permanent tre journalister som jobbet med eldreomsorg fra 10. juli til 15. august. Midt på sommeren fikk VG inn en rekke tilbakemeldinger, tips, brev og telefoner om tilstanden i den hjemmebaserte omsorgen landet rundt. Samtidig hadde temaet potensial som sprengkraft i valgkampen. De politiske reporterne i samfunnsavdelingen så at eldreomsorg kunne være et smertepunkt for regjeringspartiene og spesielt for Høyre.

Oslo kommune reagerte på at VG hadde brukt sitater fra hjemmehjelper Per-Audun Moen i saken om Haakon Lie. Avdelingsleder Alf Bjarne Johnsen fikk flere henvendelser fra kommunens ledere, som mente journalisten hadde lurt hjemmehjelperen til å bryte taushetsplikten. Alf Bjarne holdt fast på at hjemmehjelper Moen kun hadde snakket om hvordan han opplevde sin egen arbeidssituasjon, noe som er en del av en kommunalt ansatts rett til ytringsfrihet.

Samfunnsavdelingen jobbet videre etter to hovedmålsettinger: 1) Finne gode, nære saker på mennesker som kan beskrive tilstanden i den hjemmebaserte omsorgen. 2) Finne gode, dagsordenssettende politiske vinklinger og saker frem mot valget.

Planleggingen i forkant, journalistenes kilder, tips fra engasjerte VG-lesere og den politiske striden i valgkampen bidro til at VG og en rekke andre medier kunne holde temaet levende i flere uker, praktisk talt helt frem til valget i september.

VGs i alt 43 større nyhetsartikler og reportasjer om situasjonen i hjemmebasert omsorg fra Haakon Lie-reportasjen den 14. juli til valget to måneder senere, oppsto både som egenbasert ideutvikling i samfunnsavdelingen og - etter tips utenfra. Utfordringen var å velge ut og sjekke ut tipsene som resulterte i de beste sakene.

I tillegg til den store mengden tips, reaksjoner og henvendelser, var det en utfordring å holde temaet stramt innenfor temaet hjemmebasert omsorg. Den politiske temperaturen saken fikk fra dag 1, ga saken en ekstra dimensjon og det trykket i valgkampen avdelingen håpet på.

VG hadde 22 ledere, signerte egne kommentarer eller innsendte- større kommentarer og kronikker på trykk fra Haakon Lie-reportasjen til valget.

Blant sakene som vakte mest reaksjoner, kommentarer og oppfølgingssaker var historiene om disse menneskene:

* Hjemmehjelp Anette Skogen fra Horten, som trosset kommunens stoppeklokke-system og fikk refs for å ha brydd seg for mye. Hun ga blant annet omsorg og pleie til Synøve Eriksen (82), som ikke hadde dusjet på 16 måneder.

* Randi Aarhus (72), som ikke spiste mer enn en halv brødskeive og noen biter vannmelon daglig, fordi hun synes Oslo kommunes middag var for dyr.

* Eva Mayen Holand (75) i Horten, som må ligge i timesvis i sin egen avføring før hjemmehjelpen har tid til å hjelpe henne opp av sengen.

* Olga Jenshagen (78) i Oslo, som frykter at hun skal dø fordi hjemmesykepleien i Østensjø bydel gang på gang skal ha feilmedisinert henne.

* Edith Glittum og rundt 100 andre eldre i Bamble, som fryktet at kommunen vil ta fra dem desserten og spare 100.000 kroner.

* Tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland (66), som kom hjem til Haakon Lie (99) sammen med Jens Stoltenberg (66) og argumenterte for at god eldreomsorg er et viktig kjennetegn på et solidaritets-samfunn.

* Ap-leder Jens Stoltenberg (46), som lovet minst 5 milliarder mer til eldreomsorg og 10.000 nye hender til eldreomsorgen de neste fire årene.

* Høyre-leder Erna Solberg (44), som synes Stoltenbergs løfte var knuslete, og lovet enda mer på stående fot.

...

Publisering:

Avdelingsledelsen la vekt på at det første reportasje-rigget skulle være slagkraftig. Derfor ble saken med Haakon Lie-reportasjen samkjørt med Erna Solbergs utspill om venne-omsorg og tall fra kommunene om stoppeklokke-omsorg. Målsettingen var et 1.sideoppslag som satte tydelig dagsorden.

Lite annet stoff var oppmagasinert. Men avdelingen satte flere medarbeidere i sving med å følge opp temaet både med sikte på flere konkrete reportasje-saker fra eldreomsorgen. Sommeren 2005 ble den sommeren med eldre-satsing i VGs samfunnsavdeling. Medregnet undersøkelsen av hjemmeboendes tilkjørte mat (se egen metoderapport), ble det publisert over 50 større nyhetsartikler i VG fra 14. juli til valget 12. september. I tillegg ble det publisert 22 større kommentar-artikler om temaet i samme periode.

Konsekvenser:

Det er naturlig nok vanskelig å være presis når man skal påpeke konsekvenser av politisk journalistikk/samfunnsjournalistikk. Med VGs artikler og fokus på "Stoppeklokke-omsorgen", må det være lov til å fastslå at avisen satte dagsorden for en av de viktigste sakene i valgkampen 2005. VG avslørte i løpet av valgkampen et internt strateginotat i Høyre, der det kom frem at eldrepolitikk ikke var noen vintersak for det daværende regjeringspartiet, som på det tidspunktet også hadde omsorgsministeren.

For det andre store partiet som hadde reelle regjeringsambisjoner, Ap, er det tvert imot mye som tyder på at eldreomsorg ble en vintersak i valgkampen. Partiet omfavnet Haakon Lie og måten han fremsto på i VG den 14. juli - og gjorde satsing på eldreomsorg til et av sine viktigste temaer i valgkampen.

Arbeiderpartiet vant valget, og stiftet regjering sammen med SV og Senterpartiet. Høyre gjorde et dårlig valg, og måtte gi fra seg regjeringsmakten. I de rød-grønne regjeringspartienes Soria Moria-erklæring heter det at i forhold til 2004-nivået skal antall årsverk i pleie- og omsorgstjenesten økes med 10.000 innen utgangen av 2009. Det er også inntatt i regjeringserklæringen at det skal utarbeides en nasjonal rekrutterings- og utdanningsplan for eldreomsorgen. Regjeringen skal i følge erklæringen også satse særlig på forskning om Eldres levekår og helseproblemer, samt hvordan omsorg kan forbedres.

Eldreomsorgen prosjekt: eldremat

Utgangspunktet:

Prosjekt: eldremat er den største og mest omfattende av sakene vi lagde under granskningen av den norske eldreomsorgen. Prosjektet stammer i utgangspunktet fra et mye enklere prosjekt svenske Aftonbladet satte i gang året før. Der viste en granskning av den maten eldre får servert på eldrecentre og hjem i fra kommunen holdt en svært dårlig kvalitet, og debatten

toppet seg blant annet ved at Den svenske forfatteren Jan Myrdal sa han heller ville ta sitt eget liv, enn å spise maten den offentlige tilbød han.

Etter å ha fått flere hundre tips gjennom sommeren, som dreide seg om alt fra medisiner og stell til uverdige behandling, seksuelt misbruk og tyverier fra eldre, merket vi oss at svært mange av tipsene og samtalene kom fra eldre eller foresatte til eldre som var misfornøyde med den maten som serveres. Med det i bakhodet hadde vi ingen grunn til å tro at tilstanden var bedre i Norge enn i Sverige, så vi bestemte oss for å undersøke om det kunne være hold i denne kritikken.

Allerede under de første diskusjonene av temaet i samfunnsredaksjonen, sent i juli 05, ble det klart for oss at en slik undersøkelse måtte gjennomføres på en svært grundig og vitenskaplig forsvarbar måte. Vi besluttet derfor at i tillegg til å kontakte ulike eksperter på kosthold og ernæring, ville det være nødvendig å få gjennomført en uavhengig granskning av næringsinnholdet i maten, for så å få ekspertisen til å vurdere disse resultatene.

En innvendig flere av ekspertene påpekte overfor oss, var at det ikke bare var et spørsmål om hva de eldre spiser - men hvor mye. Smaker maten vondt kan den være så næringsrik den bare vil - for den blir ikke spist likevel. Vi besluttet derfor at vi i tillegg til å kvantitativt måle vitamin og næringsinnhold, var det nødvendig med en kvalitativ vurdering av hvordan maten smaker. På bakgrunn av dette kontaktet vi daværende Helse- og omsorgsminister Ansgar Gabrielsen, stortingsrepresentant (nåværende arbeidsminister) Bjarne Håkon Hanssen, smakseksperter Arnie Stalheim fra Art of Taste og storkjøkkenkokken Lisbeth Vegsund. Vi satte sammen dette smakspanelet av flere årsaker. For det første var det selvfølgelig viktig å ha med ekspertise på smak og mat, gjennom Stalheim. For det andre brakte Vegsund inn kunnskap om hva som er mulig å få til på et storkjøkken, og erfaring fra hva som er mulig å få til med vanlige norske retter. Helseministeren har selvfølgelig et politisk ansvar for at maten vi serverer våre eldre er både sunn nok og såpass god at den blir spist, mens Hanssen i sin første periode statsråd hadde markert seg kraftig i sin jobb som matminister - i tillegg antok vi med rette at hvis venstresiden skulle vinne valget, var han svært aktuell som statsråd igjen - og dermed på ny i en ansvarlig stilling.

Kort sagt kan vårt ønske om med å ha med topp-politikerne dermed beskrives som et ønske om ansvarliggjøring - hvis matkvaliteten skulle vise seg å være for dårlig.

Vi resonerte oss frem til at saken burde publiseres kort tid før valget - for forhåpentligvis kunne være med å sette dagsorden inn mot valgkvelden.

Arbeidet videre:

Etter at den første beslutningen om å gå i gang med prosjektet, i slutten av juli, og på hvilken måte prosjektet skulle gjennomføres, hadde vi et ønske om å kartlegge den kunnskapen som allerede fantes om eldre og ernæring. Vi opprettet kontakt med ernæringsprofessorene Kaare Norum og Christian Drevon ved Universitetet i Oslo, og senere også professor og overlege Thomas Bøhmer ved Aker sykehus. Han regnes som en av Norges fremste eksperter på underernæring blant eldre.

Ekspertene fattet alle interesse for vårt arbeid, og i samarbeid med Norum og Drevon kom vi frem til hvilke næringsstoffer vi skulle lete etter i middagsrettene - nemlig vitaminene A, C, D3 og K1. Bakgrunnen for dette valget var at disse vitaminene spiller en avgjørende rolle, blant annet for immunforsvaret og i kampen mot benskjørhet og muskelsvinn. Dessuten er det enkelt å selv regne seg frem til energi-innhold, jerninnhold etc, på bakgrunn av produsentenes egne deklarasjoner og oppskrifter. Dette var også et kostnadsspørsmål. Vi måtte konsentrere oss om de viktigste vitaminene - rett og slett fordi en enkelt analyse kostet nærmere 5000 kroner. Til sammen gjennomførte vi analyser for om lag 45 000 kroner på laboratorium.

Etter å ha slått fast hva vi skulle lete etter, måtte det bestemmes hvor vi skulle lete, og hvordan. Vi kom frem til at vi ikke bevist skulle lete etter kommuner hvor vi visste at det tidligere hadde vært en debatt om matkvaliteteten, selv om det skulle vise seg å bli resultatet i et tilfelle. Videre var det viktig for oss å samle inn matrettene uten at produsentene var varslet om hva vi drev med, slik av vi ikke risikerte at vi fikk bare de beste matrettene. Det var også viktig å finne byer og matretter som kunne oppfattes som representative av lesere over hele Norge.

Valget falt etter hvert på byene Drammen, Kristiansand og Bergen. Byene representerer en geografisk spredning, de er verken spesielt rike eller spesielt fattige, og det er forholdsvis store kommuner.

Vi bestemte oss så for å samle inn matretter som kommunen, eller det private selskapet som eventuelt produserer mat på oppdrag fra kommunen, kjører hjem til eldre. Dette er i mange tilfeller den samme maten som serveres på eldresentrene og sykehjemmene i byen, og beregninger viser at minst 10 000 eldre får denne maten fraktet hjem til seg. Vi samlet inn mat tre dager på rad - for å gi et lite bilde av den variasjonen de eldre vartes opp med. Ideelt sett kunne vi ønsket å både samle inn i flere kommuner, og flere dager på rad. Men som vi allerede har påpekt var dette et kostnadsspørsmål, og etter å ha drøftet utvalget med ernærings ekspertene, var vi enige om at en slik undersøkelse i alle fall ville gi et bilde og et inntrykk av situasjonen, om enn ikke kunne beskrives som en vitenskaplig undersøkelse. Det vil altså si at vi samlet inn tre matretter fra tre byer - til sammen ni matretter.

I begynnelsen av august opprettet vi kontakt med laboratoriet AnalyCen i Moss, som påtok seg å foreta analysene. De samarbeider med laboratorier i Sverige og Tyskland, og ble oss anbefalt fra flere uavhengige ekspertkilder. AnalyCen sendte ut kjølebager og instruksjoner om hvordan matprøvene skulle behandles, slik at vi kunne sikre oss at vår behandling av maten ikke skulle forurense prøvene.

Selve matinnsamlingen ble gjennomført av oss i Drammen, og VGs lokalkontorer i Bergen og Kristiansand. I samarbeid med lokalkontorene ringte vi rundt til personer som hadde tipset oss om ulike former for omsorgssvikt blant de eldre, interesseforeninger for eldre, politikere vi så i lokalmediene hadde vært aktive i eldresaker, eldresentre etc - for å finne frem til eldre som fikk mat fraktet hjem til seg.

Dette skulle vise seg å være mer komplisert enn først antatt. Mange eldre som får mat fraktet hjem til seg er ensomme, syke, og har lite nettverk, og det krevde flere dagers kartlegging og telefonsamtaler før vi hadde funnet noen som kunne tenke seg å være med. Avtalen med de eldre/deres pårørende (som vi samarbeidet med i et tilfelle) var at de bestilte tre matretter, i stedet for en, og at vi fikk og betalte for de to ekstrarettene.

Den ene "versjonen" av matretten ble sendt fra lokalkontorene / Oslo rett til AnalyCen, mens den andre "versjonen" ble sendt til VG i Oslo. Rettene var ferdig innsamlet rundt 15. august. AnalyCen satt umiddelbart i gang med sine Analyser, mens vi endelig hadde mulighet til å kalle sammen vårt smakspanel.

Prøvesmakingen ble gjennomført i VGs kantine lokaler. Maten ble tilberedt i mikrobølgeovn etter anvisning på emballasjen, og umiddelbart servert smakspanelet.

Det var selvfølgelig viktig for oss ikke å gi noen føringer på panelets uttalelser, og var bevisste på å stille åpne spørsmål av typen: Hva synes du om smaken, hva synes du om lukten, hvordan er det visuelle inntrykket av maten etc.

Vi var på forhånd blitt enige om å bruke VG-terningen på matrettene, og ble gjennom diskusjon med panelet enige om at en femmer på terningen, tilsvarte et "helt greit måltid, uten lyter". Kun en av matrettene fikk terningkast fem.

Deretter gjensto to punkter. Innsamling og analyse av laboratorieresultatene, samt en generell informasjonsinnhenting.

Det finnes svært lite nyere norsk kartlegging, forskning og undersøkelser på området eldre og mat. Men av mindre undersøkelser, blant annet fra Oslo-området, kom det frem at ekspertene mener det bare i Oslo dør minst 300 eldre av underernæring i Norge hvert år. I et brev til Helse- og omsorgsdepartementet i februar 2005 slo Sosial- og helsedirektoratet fast at 30 000 eldre har, eller står i fare for å utvikle underernæring. Fra Aker sykehus ble det meldt at hver fjerde pasient de har som er over 70 år er underernært.

Dette var tall vi hadde støtt på i ulike sammenhenger allerede i starten av prosjektet, men når vi systematiserte materialet ble vi også selv overrasket over hvor massive tallene var - og hvor lite norske medier har skrevet om denne problemstillingen.

På bakgrunn av matprodusentenes egne tall for energiinnhold regnet vi ut hvor mye energi måltidene inneholdt. Det visste seg at syv av ni matretter inneholdt alt for lite energi.

Den 7. september fikk vi endelig analyseresultatene fra AnalyCen. Vi hadde håpet å kunne publisere saken noen dager tidligere, men matprøvene måtte sendes til Tyskland, fordi det ikke fantes utstyr til å foreta den type vitaminanalyser i Norge, og dette tok tid.

Analyseresultatene viste det vi mistenkte, særlig innholdet av D-vitamin var alt for lite - også i fiskerettene. D-vitamin regnes som svært viktig i kampen mot beinskjørhet, en lidelse som direkte og indirekte tar flere hundre norske liv (et ekspertanslag vi ikke refererte i avisen - fordi det ikke lar seg vitenskaplig underbygge). Åtte av ni matretter inneholdt for lite D-vitamin.

Flere enkeltretter var også fattige på andre vitaminer - men vi valgte å fokusere på de resultatene hvor tendensen var tydeligst.

Dermed kunne vi konkludere: Eldrematen vi hadde testet smakte vondt, den var næringsfattig, og den inneholdt alt for lite av de viktigste vitaminene.

Publisering:

Saken ble publisert i VG 8. september, som hovedoppslag på førstesiden, og fire sider inne i avisen. Den ble fulgt opp med et dobbeltside-oppslag dagen etter, samt en mindre sak onsdag 14. september.

I hovedsaken ble det selvfølgelig fokusert på hovedfunnene i laboratorieundersøkelsen, smakspanelet vurderinger, energiinnholdet i matrettene og ernæringseksperternes vurdering av disse funnene. Statsråd Gabrielsen beskrev funnene som alarmerende, ernæringseksperter

Norum mente funnene tyder på "ganske alvorlige mangler" og Bjarne Håkon Hansen slo fast at kommunenes mattilbud var uverdig.

Statsråd Gabrielsen brukte også anledningen til å love midler til et bredt anlagt forskningsprosjekt for å kartlegge eldres matvaner - et forskningsarbeid som fagmiljøet har etterlyst i flere tiår. Dette kan sees som et direkte resultat av VGs fokus på eldreomsorg og eldremat.

Som undersaker intervjuet vi selskapene som produserte maten, og ordførerne i de tre kommunene. På de to neste sidene presenterte vi matpanelets dom over matrett for matrett, samt nærings- og energiinnhold. Et intervju med en av de eldre i Drammen som er mottaker av maten og en kommentar fra VG-kommentator Ane Håbjørg.

Det var også svært viktig for oss å gi plass til en god og omfattende redegjørelse av hvordan testen hadde blitt gjennomført. Dette for at leserne selv skulle ha en mulighet til å gjøre seg opp en mening om kvaliteten på undersøkelsen, i tillegg til at kommunene og produsentene, som fikk til dels kraftig kritikk, skulle kunne kontrollere at vi ikke hadde begått feil som kunne påvirke mattestingen. Vi presenterte også smakspanelet.

Oppfølging:

I arbeidet med saken kom vi i begynnelsen av september over et brev fra Sosial- og helsedirektoratet til Helsedepartementet hvor det allerede i februar ble varslet at svært mange eldre har eller står i fare for å utvikle feil- eller underernæring. Vår oppfølging dagen etter ble derfor å finne ut av hvorfor det ikke var gjort noen ting fra departementets side, i de syv månedene etter brevet var sendt.

Onsdag 14. januar trykket vi en mindre sak som viser at matservering og -produksjon er i ferd med å bli en milliardindustri - en industri i kraftig vekst.

Allerede da saken ble planlagt i slutten av juli visste vi at en publisering rett før valget ville resultere i mye oppmerksomhet i en dag eller to - før selve valginnspurten ville ta all tilgjengelig spalteplass. Fordelene med en publisering bare dager før valget var at en slik omfattende undersøkelse ville være med å sette dagsorden, den ga valgkampslitne politikere noe å diskutere, og den ville være et verdig punktum på vårt månedslange fokus på eldreomsorgen i Norge. Ulempen var selvfølgelig at den begrenset mulighetene for oppfølging, i og med at valget, valgresultatet, en (eventuell) ny regjeringen etc raskt ville stjele dagsorden. Vi konkluderte likevel med at fordelene var større enn ulempene.

Kilder:

I og med at dette dreier seg om rundt 50 artikler, hvor mange kommer som følge av tips, det er oppfølgingssaker opp mot politikere og ekspertise, flere saker er resultat av søk i ulike postjournaler etc, velger vi ikke å gå inn på enkeltkilder.

Vi la stor vekt på å operere med åpne kilder, for å gi historiene fra eldre-Norge troverdighet og nærhet. Dette var en fremgangsmåte vi føler at vi lyktes med.

Vår erfaring var at mange ville snakke, men en god del av disse, både ansatte i helsevesenet, eldre selv og deres pårørende, var skeptiske til å stå åpent frem i avisen.

Det resulterte i at vi brukte mye tid på å finne frem til kilder som ville stå åpent frem.